

WADY WYMOWY

Dokonując przeglądu specjalistycznej literatury logopedycznej wyróżnić można terminy dotyczące definiowania wad wymowy. Niektórzy autorzy specjalistycznej literatury logopedycznej terminy takie jak: wady wymowy, wady artykulacyjne, nieprawidłowa artykulacja, zaburzenia artykulacyjne lub dyslalia często stosują jako synonimy. To takich autorów należy G. Jastrzębowska, która zauważa, iż termin ten stosuje się najczęściej w odniesieniu do zaburzeń wymowy, polegających na niemożności prawidłowego wymawianie jednego, kilku czy nawet kilkunastu dźwięków. Dotyczy więc zaburzeń dźwiękowej strony języka, przejawiających się zniekształceniem głosek (ich deformacją – dyslalia właściwa), zastępowaniem głosek (substytucją – paralalia), bądź ich opuszczaniem (elizją – mogilalia).

Najczęściej występującymi wadami wymowy wśród tych uczniów szkoły podstawowej są:

- sygmatyzm (seplenienie),
- rotacyzm (reranie).

Do rzadziej występujących zaliczamy:

- kappacyzm,
- gammacyzm,
- lambdacyzm,
- betacyzm,
- wymowa bezdźwięczna,
- rynolalia,
- palatolalia.

SYGMATYZM (SEPLENIENIE) – to rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej artykulacji głosek dentalizowanych: *ś, ź, ć, dź, s, z, c, dz, sz, ż, cz, dż*.

Ze względu na sposób wadliwej realizacji dźwięków wyróżniamy:

- A.** Mogisygmatyzm – charakteryzuje się opuszczaniem dźwięku lub dźwięków;
- B.** parasygmatyzm – polega na zastępowaniu jednych głosek dentalizowanych przez inne, realizowane prawidłowo np.: głoska *sz* zastępowana przez *s* lub *ś*;
- C.** sygmatyzm właściwy – polega na deformacji spółgłosek dentalizowanych.

Wyróżnia się następujące rodzaje deformacji spółgłosek dentalizowanych:

- ⇒ **seplenienie przyzębowe** – charakteryzuje się płaskim ułożeniem przodu języka, który zbyt mocno przylega do wewnętrznej strony siekaczy. Wzdłuż języka nie tworzy się rowek i dlatego powietrze przechodzi szerokim strumieniem; w efekcie brzmienie głosek jest przytępione, szmer powstający na krawędziach dolnych siekaczy jest osłabiony lub w ogóle się nie pojawia,
- ⇒ **sygmatyzm dorsalny** – polega na artykulacji głosek *sz, ż, cz, dż*, w której przednia część języka zbliża się do wałka dziąsłowego, a czubek języka jest przy dolnych siekaczach,
- ⇒ **sygmatyzm gardłowy** – charakteryzuje się gardłową wymową głosek dentalizowanych, powstaje przy braku aktywności podniebienia lub w wyniku rozszczepienia podniebienia,
- ⇒ **sygmatyzm międzyzębowy** – występuje przy artykulacji głosek dentalizowanych oraz głosek *t, d, n* (sygmatyzm międzyzębowy wieloraki), czubek języka wsuwa się między zęby w linii środkowej lub z boku, szczęka dolna jest opuszczona, co powoduje brak dentalizacji, brzmienie głosek jest tępe, zbliżone do angielskiego *th*,

- ⇒ **seplenienie wargowe** – przy artykulacji głosek dentalizowanych szczelina tworzy się między wargami, język pozostaje bierny,
- ⇒ **seplenienie wargowo – zębowe** – język nie bierze udziału w artykulacji, między dolną wargą a górnymi siekaczami lub górną wargą i dolnymi siekaczami tworzy się bardzo wąska szczelina, wytworzony dźwięk podobny jest do ostro brzmiącego *f*,
- ⇒ **seplenienie boczne** – artykulacja polega na niesymetrycznym ułożeniu całego języka, szczelina nie tworzy się w linii środkowej lecz z boku przy kłach, zębach przedtrzonowych lub trzonowych; rozróżniamy seplenienie boczne: prawostronne, lewostronne, obustronne i międzyzębowe,
- ⇒ **seplenienie nosowe (nasalizacja)** – powstaje, gdy artykulacja głosek dentalizowanych przebiega przy niedostatecznie zamkniętym przejściu z jamy ustnej do jamy nosowej w następstwie niewłaściwej czynności podniebienia miękkiego; wyróżniamy seplenienie nosowe całkowite, charakteryzujące się nieprzyjemnym poszumem nosowym głosek dentalizowanych, oraz sygmatyzm nosowy częściowy charakteryzujący się tym, że prawidłowej artykulacji głosek dentalizowanych towarzyszy niezupełnie opuszczone podniebienie miękkie, w efekcie czego wydychane powietrze wydostaje się jednocześnie przez usta i nos (brzmienie głosek zniekształca dodatkowy szmer nosowy),
- ⇒ **seplenienie krtaniowe** – głoski dentalizowane zastępowane są przez szmer wytwarzany w krtani tzw. zwarcie krtaniowe; pod naciskiem wydychanego powietrza głośnia jest rozsunięta i prąd powietrza, który się przez nią wydostaje, wytwarza szmer (ten rodzaj zaburzenia powstaje przy rozszczepach podniebienia oraz wiotkości mięśni krtani i nagłośni),
- ⇒ **seplenienie świszczące** – cechuje się bardzo ostrym brzmieniem głosek dentalizowanych, które spowodowane jest przez silny prąd powietrza powstały w wyniku utworzenia się głębokiego rowka wzdłuż linii środkowej języka,
- ⇒ **seplenienie podniebienne** – w wyniku zbliżenia czubka języka do podniebienia twardego powstaje trąca, nieprzyjemny szmer (wymowa głosek : *sz, ż(rz), cz, dż* zbliżona jest do wymowy miękkich: *ś, ź, ć, dź*),
- ⇒ **seplenienie przydechowe** – polega na tworzeniu głosek syczących w formie przypominającej chuchający szmer.

ROTACYZM – rodzaj dyslalii, który polega na zaburzonej artykulacji głoski *r*. Wyróżniamy:

- A. mogirotacyzm – charakteryzuje się opuszczaniem głoski *r* w wyrazie;
- B. pararotacyzm – polega na zastępowaniu głoski *r* przez inne, najczęściej *l, j*, rzadziej przez głoski *d, n, u, w*;
- C. rotacyzm właściwy – polega na deformacji głoski *r*. Wyróżniamy tu:
  - ➔ **reranie języczkowe** – zamiast czubka języka, drgania wykonywane są przez języczek znajdujący się na końcu podniebienia miękkiego,
  - ➔ **reranie wargowe** – miejsce artykulacji głoski *r* przeniesione jest na obie wargi, (*r* furmańskie),
  - ➔ **reranie wargowo – zębowe** – powstaje w wyniku drgań dolnej wargi zbliżonej do górnych siekaczy lub górnej wargi zbliżonej do dolnych siekaczy),
  - ➔ **reranie wargowo – językowe** – drgania wytwarzane są między czubkiem języka a wargami,
  - ➔ **reranie międzyzębowe** – polega na drganiu czubka języka wsuniętego między zęby,
  - ➔ **reranie policzkowe** – prąd powietrza skierowany jest w bok, wprawiając w drgania policzki, przy takiej realizacji głoski *r* drga czubek języka, lub krawędzie języka oraz jeden, lub dwa policzki,
  - ➔ **reranie podniebienne** – polega na zbliżeniu tylnej części języka do podniebienia miękkiego, podczas artykulacji wibruje całe podniebienie miękkie, powstały dźwięk przypomina *y*,
  - ➔ **reranie gardłowe** – powstaje między nasadą języka a tylną ścianą gardła,

- ➔ **reranie nosowe** – realizacja nosowa głoski *r* często współwystępuje z nosową wymową innych dźwięków, nosowa artykulacja głoski *r* swoim brzmieniem zbliżona jest do *ng* i powstaje przy niedostatecznie zamkniętym przejściu do jamy nosowej,
- ➔ **reranie krtaniowe** – polega na wadliwej, krtaniowej realizacji głoski *r*, drgają fałdy głosowe,
- ➔ **reranie językowo – boczne** – w czasie artykulacji osoba wymawiająca nie jest w stanie przedłużyć drgań, powstały dźwięk jest nieprzyjemny, przypomina głoskę *l*,
- ➔ **reranie niepełne** – czubek języka wykonuje jedno uderzenie, dźwięk przypomina *d-dziąsłowe*,
- ➔ **reranie hiperpoprawne** – charakteryzuje się przesadnie przedłużoną wymową *r*, najczęściej do 5 – 6 wibracji, powstały dźwięk jest sztuczny, nienaturalnie brzmiący.

KAPPACYZM – rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej artykulacji głoski *k*. Wyróżniamy:

- A. kappacyzm właściwy – polega na przemieszczaniu miejsca artykulacji, najczęściej do krtani;
  - B. mogikappacyzm – charakteryzuje się opuszczaniem głoski *k* (najczęściej w nagłosie);
  - C. parakappacyzm – polega na zamianie głoski *k* na inne, najczęściej: *t* lub *g*.
-

GAMMACYZM – polega na nieprawidłowej artykulacji głoski *g*. Wyróżniamy:

- A. gammacyzm właściwy – polega na zwarciu wytwarzanym w krtani;
  - B. mogigammacyzm – charakteryzuje się opuszczaniem głoski *g* (najczęściej w nagłosie);
  - C. paragammacyzm – polega na zamianie głoski *g* na inne, najczęściej: *d* lub *k*.
-

LAMBACYZM – polega na nieprawidłowej artykulacji głoski *l*. Wyróżniamy:

- A. lambdacyzm właściwy – polega na deformacji głoski *l*, która najczęściej wymawiana jest międzyzębowo;
  - B. mogilambdacyzm – charakteryzuje się opuszczaniem głoski *l* w wyrazie;
  - C. paralambdacyzm – polega na zastępowaniu głoski *l* przez inne, najczęściej *j*, *w*, *ł*.
-

BETACYZM – to rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej artykulacji głoski *b* lub/i *p*.

WYMOWA BEZDŹWIĘCZNA – polega na braku realizacji głosek dźwięcznych i zastępowaniu ich bezdźwięcznymi odpowiednikami (np. *b – p*, *g – k* itd.), lub realizowaniu głosek dźwięcznych jako półdźwięczne.

RYNOLALIA – głoski nosowe wymawiane są jak ustne lub ustne jak nosowe.

PALATOLALIA (MOWA PODNIEBIENNA) – są to sprzężone zaburzenia mowy, tj. dyslalia wieloraka złożona i rynolalia otwarta, występujące w przypadkach rozszczepów podniebienia.

Opracowanie: logopeda – Anna Sylwia Nowaczyk

LITERATURA:

Grażyna Jastrzębowska, *Logopedia. Pytania i odpowiedzi - podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2014, wyd.2
Ewa Małgorzata Skorek, *Oblicza wad wymowy*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, wyd.1.